

Громадянська освіта допомагає зрозуміти принципи та цінності демократії, вчить молоду людину брати активну участь у демократичних процесах, приймати зважені політичні рішення і використовувати демократичні інституції, а також дає змогу дізнатися про права та свободи, які ми маємо, як громадяни. Завдяки цим знанням людина може ефективніше захищати свої інтереси, реалізовувати весь спектр своїх прав, протистояти дискримінації та зловживанню владою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 566 с.
2. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності :*Постанова Президії Акад. пед. наук України* від 19 квіт. 2000 р. ; протокол № 1-7/4-49. *Шлях освіти*. 2000. № 3. С. 7–13.

*Андрій ПАСКА,
Тарас ПАСКА
(Івано-Франківськ, Україна)*

ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Важливою складовою сучасного освітнього простору є залучення молоді до культурно-історичної спадщини з використанням потенціалу музейної педагогіки. Музеї відіграють важливу роль у культуротворчих процесах розвитку суспільства та освітньо-науковій сфері. Вони гармонійно доповнюють навчальний та дослідницький потенціал вищої школи, сприяють збільшенню її впливу і значення на розвиток місцевої громади. Музейна педагогіка має унікальні можливості впливу на

особистість молодшої людини, формування її національного світогляду і духовність.

Історичні витоки музейної педагогіки у вищій школі, становлення університетських музеїв, проблеми періодизації розвитку музейної освіти в українських ЗВО розглядали у своїх працях дослідники Т. Белофастова, Л. Гайда, О. Караманов, Л. Кудлай, Р. Маньковська, І. Медведєва, О. Міхно, С. Муравська, О. Наровлянський, Ю. Омельченко, Ю. Павленко, Н. Пусепліна, В. Снагощенко, О. Сурмач, Н. Філіпчук та ін.

Дослідник О. Наровлянський стверджує, що витоки музейної педагогіки в нашій країні беруть початок наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., коли в практику роботи закладів освіти починають запроваджуватися музейні екскурсії, а також створюються перші музеї закладів освіти. У цей період, підкреслює науковець, з'являються перші спроби «осмислення набутого досвіду та розроблення методики проведення цієї роботи, що в подальшому сприяло формуванню музейної педагогіки як окремого напрямку освітньої діяльності» [3, с. 265]. Науковиця С. Муравська зауважує, що «з початків заснування університетські музеї становили частину системи освіти, змінюючись поряд із університетами й обумовлюючи зміни в ньому» [2, с. 13].

Аналізуючи історичні витоки української музейної педагогіки доцільно звернути увагу на музейно-освітню діяльність В. Антоновича, Д. Щербаківського, В. Хвойки, М. Рудинського, М. Біляшівського, М. Сумцова, М. Грушевського, Д. Яворницького, І. Свенціцького, В. Кобринського, В. Дідушицького, Ю. Сіцинського, Т. Легоцького, К. Купчанка, В. Залозецького, Ю. Омельченка та ін. Вважаємо, що здобутий першими українськими музеями досвід розгортання виставкової діяльності, розробки лекторіїв і тематичних екскурсій, систематична робота з поповнення і наукової фіксації артефактів стали основою для підготовки музейно-педагогічних фахівців сьогодення. Дослідниця Л.

Кудлай слушно зауважує, що музейні діячі XIX – початку XX ст. не були знайомі з основами музейної педагогіки, але «своїми дослідженнями, збирацькою діяльністю, участю в краєзнавчих, етнографічних і археологічних експедиціях та розвідках створили умови для виховання на цій славетній спадщині нового покоління музейних педагогів» [1, с. 115].

Відомий український історик, археолог, етнограф, професор Київського університету Володимир Антонович (1834–1908) впродовж 30 років завідування Музеєм старожитностей університету Св. Володимира поповнив його колекцію більше ніж 7,5 тис. експонатів, ґрунтовно їх вивчив, представив у зібраних артефактах усі етнографічні українські землі.

Український етнограф, фольклорист, доктор філологічних наук Микола Сумцов (1854–1922) був призначений у 1884 р. завідувачем Музею витончених мистецтв і старожитностей Харківського університету. Він став першим викладачем цього університету, який почав виголошувати академічні лекції українською мовою.

Михайло Грушевський (1866–1934) як голова Наукового Товариства ім. Шевченка доклав значних зусиль до формування колекцій Музею НТШ у Львові – першого етнографічного музею в Галичині, заснованого в 1895 р. (зараз – Музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України). З цією метою ним організовано систематичну і цілеспрямовану збиральницьку діяльність, розроблено наукові принципи та методику етнографічних досліджень. Дослідниця О. Сурмач, аналізуючи внесок видатного історика у розвиток українського музейництва, підкреслює, що «вершиною його музейницької творчості у Львові... було піклування про створення національного музею..., який мав бути наділений помітною суспільно-виховною та суспільно-дидактичною динамікою» [4, с. 246].

Одним з перших навчальних закладів, де в процесі навчання почали впроваджувати екскурсії вже з 1886 р., стала Києво-Печерська гімназія. Ініціатором спочатку одноденних, а згодом і закордонних екскурсій для учнів був директор гімназії В. Петр. Активно використовувалися пізнавальні екскурсії у київській колегії Павла Галагана, зокрема до зоологічного і ботанічного кабінетів Університету Св. Володимира. Така форма роботи допомагала закріпленню навчального матеріалу. Екскурсії та подорожі на початку ХХ ст. були обов'язковим елементом навчальної роботи Першої Харківської гімназії [3, с. 262].

Серед фундаторів української музейної педагогіки слід виділити постать професора Харківського університету та Київського художнього інституту, музеєзнавця, теоретика мистецтва Федора Шміта (1877–1937). У 1920 р. він заснував у Харкові на базі першої художньої виставки Музей дитячої художньої творчості. Згідно з авторським бажанням, ця музейна установа працювала і як освітній простір, і як центр з вивчення психології дитячої творчості, і як майстерня – місце творчої активності підростаючого покоління.

Не менш важливою була музейно-педагогічна діяльність Дмитра Яворницького (1855–1940) – видатного історика, етнографа, археолога, педагога, музеєзнавця та письменника. У 1902 – 1933 рр. він очолював Катеринославський обласний музей (зараз – Дніпровський національний історичний музей ім. Д.І. Яворницького). Під його керівництвом тут було створено унікальну музейну колекцію старожитностей Запорожжя та Південної України – понад 75 тисяч одиниць зберігання. Д. Яворницький вважається один із фундаторів українського музейництва. Очолюваний ним музей був один з небагатьох музейних закладів України, що мав аспірантуру при науково-дослідній кафедрі українознавства Катеринославського університету, якою завідував Д. Яворницький.

Педагог-історик Юрій Омельченко (1937–2017), професор кафедри археології та музейництва Київського національного університету ім. Т. Шевченка, першим в сучасній українській науці заклав підвалини теорії музеології та обґрунтував доцільність виокремлення у її структурі музейної педагогіки. Заслуговує на увагу здійснений науковцем аналіз особливостей діяльності навчальних музеїв закладів освіти природничо-історичного спрямування у праці «Розвиток учбових музеїв» (1988). На початку 1990-х рр. Ю. Омельченко підтримав ініціативу НАН України зі створення в Києві Політехнічного музею на базі Київського політехнічного інституту та увійшов до складу першої музейної ради. Праці Ю. Омельченка в галузі музейної педагогіки дали поштовх для сучасних досліджень у цій сфері, які набули подальшого розвитку у працях багатьох науковців, методистів, музейних педагогів, вчителів незалежної України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кудлай Л. Місце досвіду наукової та збирацької роботи музейних діячів кінця ХІХ – поч. ХХ ст. у музейній педагогіці сьогодення. *ІХ Луньовські читання*. Вип. 5: Проблеми музейної освіти в Україні : матеріали науково-практичного семінару 30 березня 2018 року. / укл. О.Г. Павлова. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2020. С. 115–121.
2. Муравська С. Музейні заклади у системі вищої освіти Західної України на тлі світових тенденцій. Львів : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2018. 244 с.
3. Наровлянський О. Історичні витoki вітчизняної музейної педагогіки. *Музейна педагогіка в науковій освіті* : зб. тез доповідей учасників ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 26 листопада 2020 р.). Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2020. С. 261–267.
4. Сурмач О. Внесок Михайла Грушевського у розвиток українського музейництва. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2016–2021. Спецвипуск. Львів, 2016. С. 246–255.